

ARM

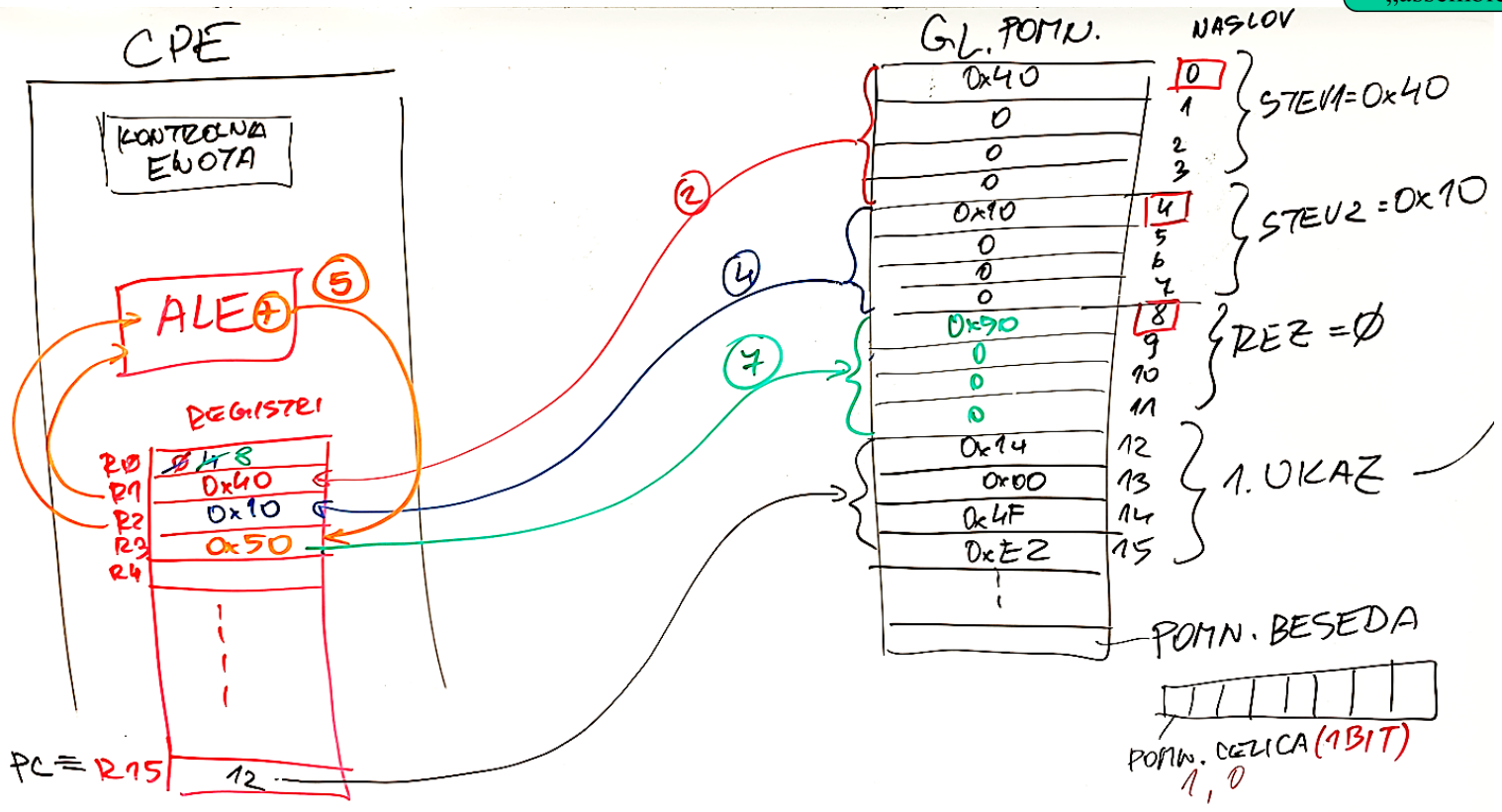
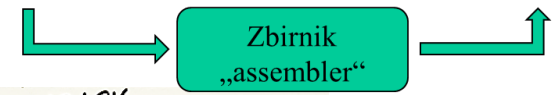
PROGRAMIRANJE V
ZBIRNEM JEZIKU

1. del

Uvodna vaja: Programiranje v zbirniku

Zgled seštevanja dveh števil :
rez := stev1 + stev2

Zbirni jezik	Opis ukaza	Strojni jezik
adr r0, stev1	$R0 \leftarrow \text{nasl. stev1}$	0xE24F0014
ldr r1, [r0]	$R1 \leftarrow M[R0]$	0xE5901000
adr r0, stev2	$R0 \leftarrow \text{nasl. stev2}$	0xE24F0018
ldr r2, [r0]	$R2 \leftarrow M[R0]$	0xE5902000
add r3, r2, r1	$R3 \leftarrow R1 + R2$	0xE0823001
adr r0, rez	$R0 \leftarrow \text{nasl. rez}$	0xE24F0020
str r3, [r0]	$M[R0] \leftarrow R3$	0xE5803000

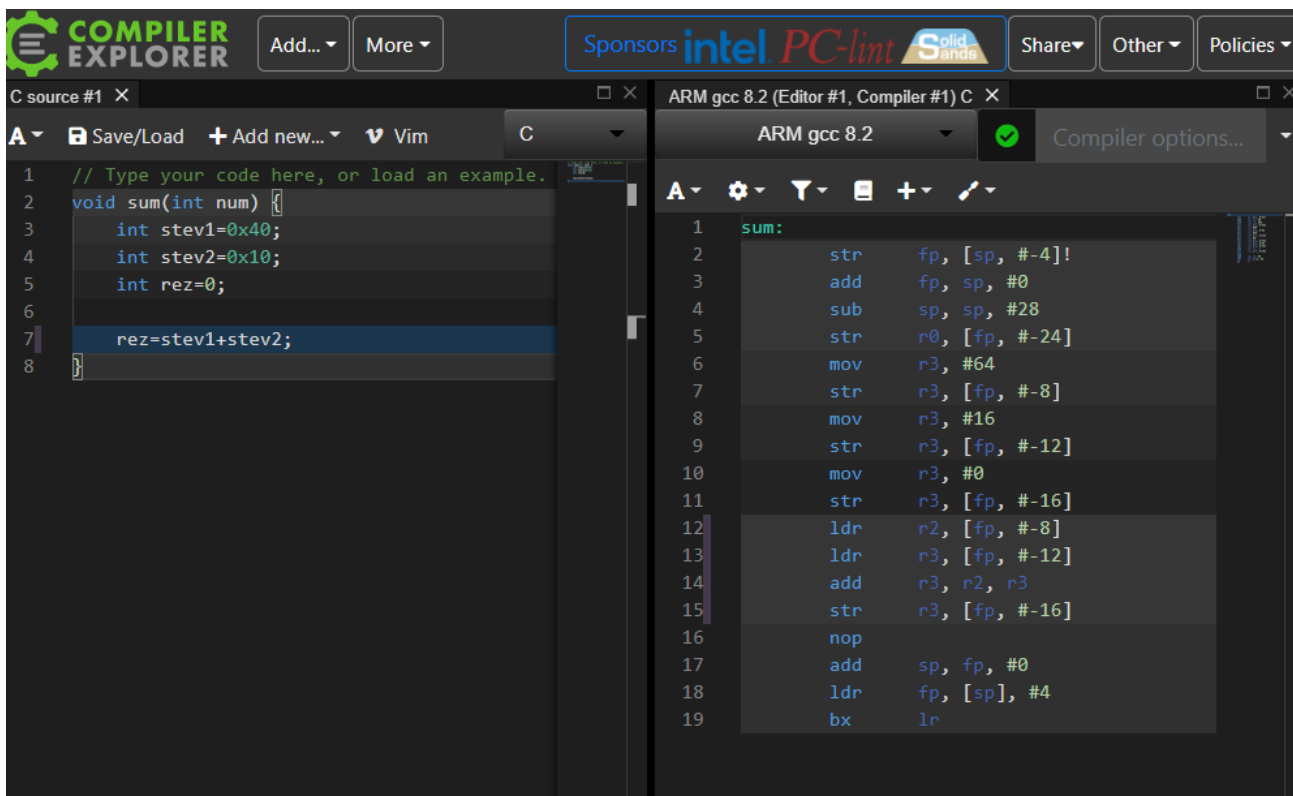
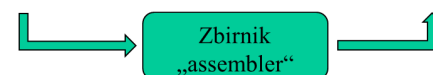

Uvodna vaja: Programiranje v zbirniku

Zgled seštevanja dveh števil :
rez := stev1 + stev2

Primer C kode prevedene v zbirnik ARM

Zbirni jezik	Opis ukaza	Strojni jezik
adr r0, stev1	R0 ← nasl. stev1	0xE24F0014
ldr r1, [r0]	R1 ← M[R0]	0xE5901000
adr r0, stev2	R0 ← nasl. stev2	0xE24F0018
ldr r2, [r0]	R2 ← M[R0]	0xE5902000
add r3, r2, r1	R3 ← R1 + R2	0xE0823001
adr r0, rez	R0 ← nasl. rez	0xE24F0020
str r3, [r0]	M[R0] ← R3	0xE5803000

<https://godbolt.org/>

```
int sum(int sum) {  
    int stev1=0x40;  
    int stev2=0x10;  
    int rez=0;  
  
    rez = stev1+stev2;  
  
    return rez;  
}
```

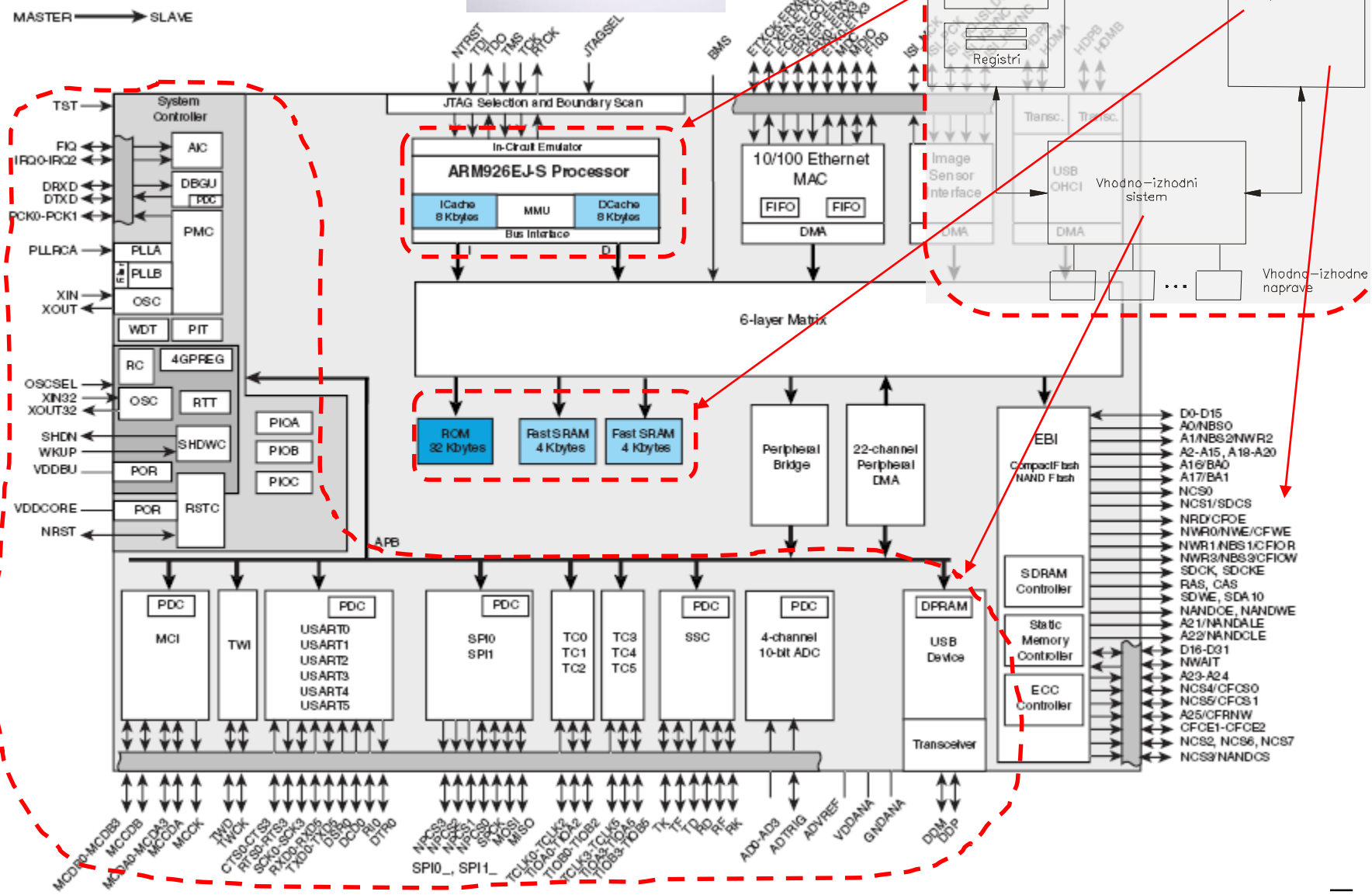
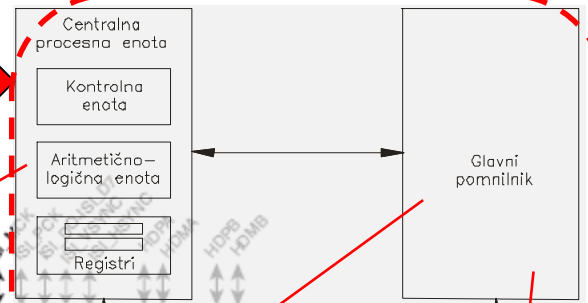
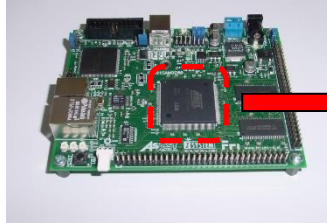
Primer Sum

ARM (Advanced RISC Machine) = RISC ?

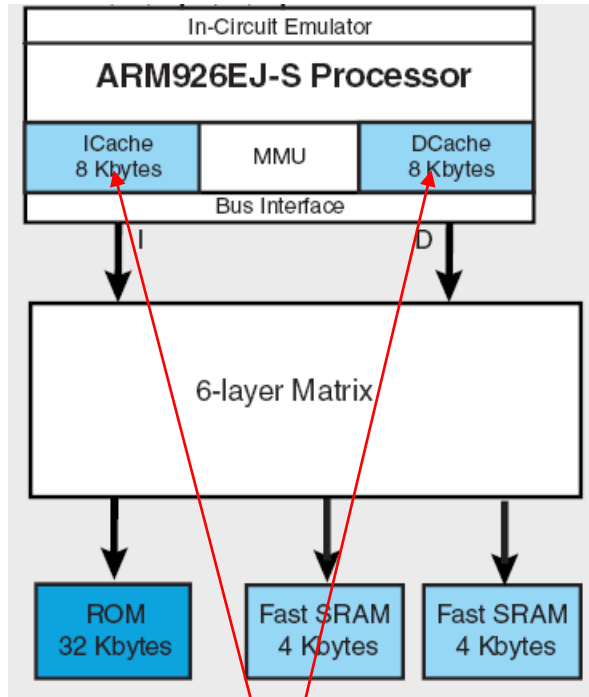
- + load/store arhitektura
- + cevovodna zgradba
- + reduciran nabor ukazov, vsi ukazi 32-bitni
- + ortogonalen registrski niz. Vsi registri 32-bitni

- veliko načinov naslavljanja
- veliko formatov ukazov

- nekateri ukazi se izvajajo več kot en cikel (npr. *load/store multiple*) – obstaja nekaj kompleksnejših ukazov, kar omogoča manjšo velikost programov
- dodaten 16-bitni nabor ukazov Thumb omogoča krajše programe
- pogojno izvajanje ukazov – ukaz se izvede le, če je stanje zastavic ustrezno.

AT91SAM9260

(mikrokrmilnik)

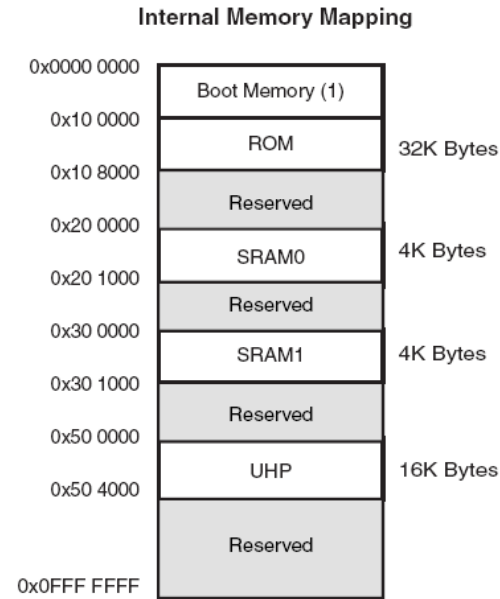

AT91SAM9260

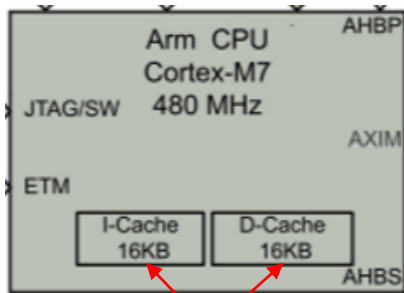
Harvardska arhitektura
predpomnilnikov

Shema pomnilniškega prostora

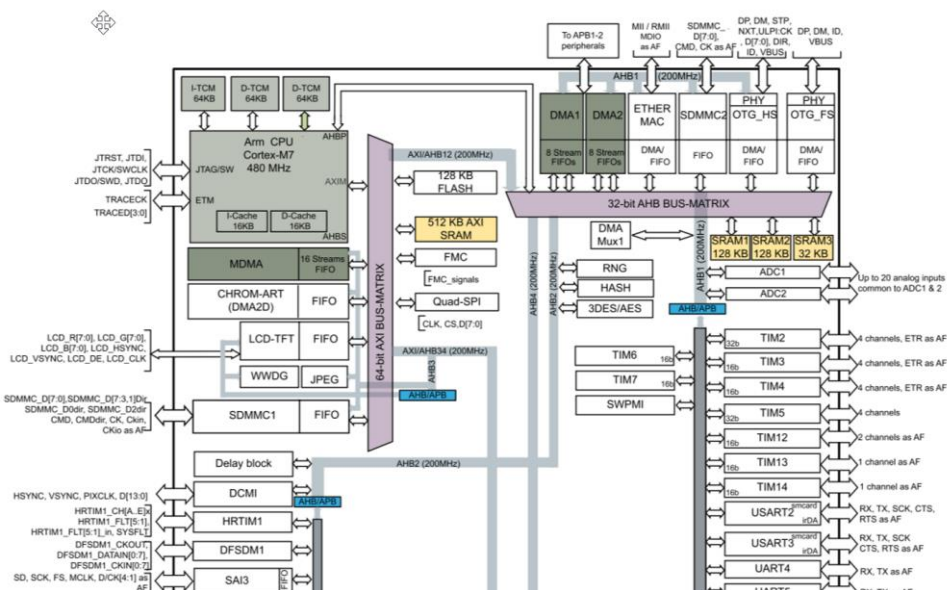

Princetonska arhitektura
glavnega pomnilnika

STM32H750XB

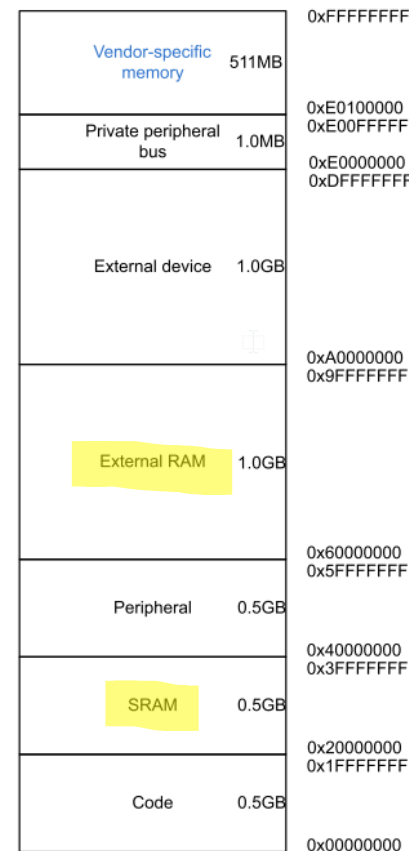

Harvardska arhitektura
predpomnilnikov

Shema pomnilniškega prostora

Figure 8. Processor memory map

MSv39642V1

Princetonska arhitektura
glavnega pomnilnika

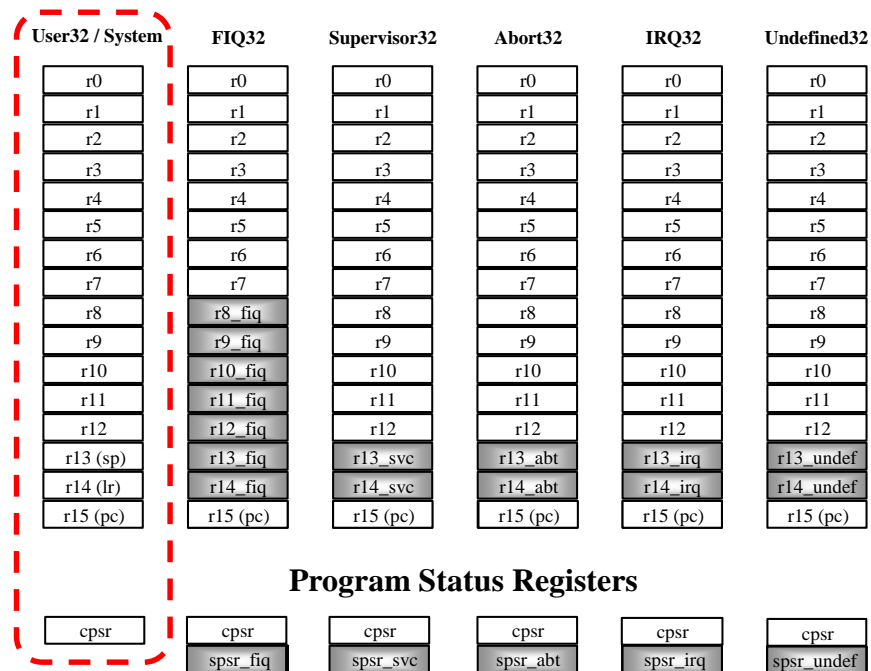
MEMORY

```
{
FLASH (rx) : ORIGIN = 0x08000000, LENGTH = 128K
DTCMRAM (xrw) : ORIGIN = 0x20000000, LENGTH = 128K
RAM_D1 (xrw) : ORIGIN = 0x24000000, LENGTH = 512K
RAM_D2 (xrw) : ORIGIN = 0x30000000, LENGTH = 288K
RAM_D3 (xrw) : ORIGIN = 0x38000000, LENGTH = 64K
ITCMRAM (xrw) : ORIGIN = 0x00000000, LENGTH = 64K
}
```

ARM programski model

- Programski model sestavlja 16 registrov ter statusni register CPSR (Current Program Status Register)
- Več načinov delovanja, vsak ima nekaj svojih registrov. Vseh registrov je v resnici 36
- Kateri registri so vidni je odvisno od načina delovanja procesorja (*processor mode*)
- Načine delovanja delimo v dve skupini:
  - Privilegirani (dovoljena bralni in pisalni dostop do CPSR)
  - Neprivilegirani (dovoljen le bralni dostop do CPSR)

General registers and Program Counter

Varnost na nivoju CPE

Programski model – uporabniški način

Uporabniški način (*user mode*):

- edini neprivilegirani način
- v tem načinu se izvajajo uporabniški programi

r0
r1
r2
r3
r4
r5
r6
r7
r8
r9
r10
r11
r12
r13 (SP)
r14 (LR)
r15 (PC)

Programsko je vidnih 17 32-bitnih registrov:
r0 – r15 ter CPSR

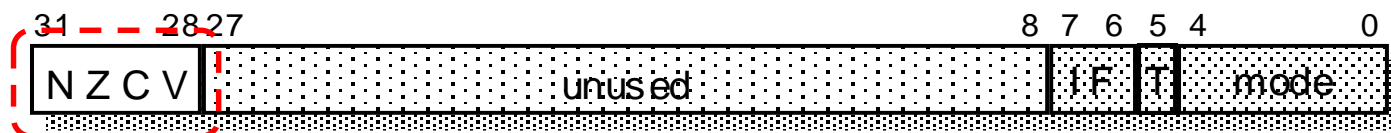
Vidni registri:

- r0-r12: splošnonamenski (ortogonalni) registri
- r13(sp): skladovni kazalec (*Stack Pointer*)
- r14(lr): povratni naslov (*Link Register*)
- r15(pc): programski števec (*Program Counter*)
- CPSR: statusni register
(*Current Program Status Register*)

CPSR

Register CPSR

CPSR - Current Program
Status Register

- zastavice (**N,Z,V,C**)
- maskirna bita za prekinitve (I, F)
- bit T določa nabor ukazov:
  - T=0 : ARM arhitektura, procesor izvaja 32-bitni ARM nabor ukazov
  - T=1: Thumb arhitektura, procesor izvaja 16-bitni Thumb nabor ukazov
- spodnjih 5 bitov določa način delovanja procesorja
- v uporabniškem (neprivilegiranem) načinu lahko CPSR beremo; ukazi lahko spreminjajo le zastavice.

Zastavice (lahko) ukazi spreminjajo glede na rezultat ALE:

N = 0: bit 31 rezultata je 0,	N = 1: bit 31 rezultata je 1	(<i>Negative</i>)
Z = 1: rezultat je 0,	Z = 0: rezultat je različen od nič	(<i>Zero</i>)
C = 1: rezultat je povzročil prenos,	C = 0: rezultat ni povzr. Prenosa	(<i>Carry</i>)
V = 1: rezultat je povzročil preliv,	V = 0: rezultat ni povzr. Preliva	(<i>oVerflow</i>)

Programiranje v zbirniku

- **V zbirniku simbolično opisujemo:**

- ukaze (z mnemoniki),
- registre,
- naslove
- konstante

- **Programerju tako ni treba:**

- poznati strojnih ukazov in njihove tvorbe
- računati odmikov ter naslovov

Prevajalnik za zbirnik (*assembler*) :

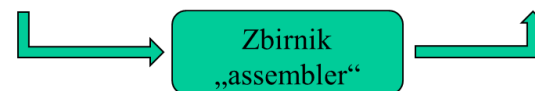
- prevede simbolično predstavitev ukazov v ustrezne strojne ukaze,
- izračuna dejanske naslove ter
- ustvari pomnilniško sliko programa

- **Program v strojnem jeziku ni prenosljiv:**

- namenjen je izvajanju le na določeni vrsti mikroprocesorja

- **Zbirnik (*assembly language*) je „nizkonivojski“ programski jezik**

Zbirni jezik	Opis ukaza	Strojni jezik
adr r0, stev1	~~R0 ← nasl. stev1~~	0xE24F0014
ldr r1, [r0]	~~R1 ← M[R0]~~	0xE5901000
adr r0, stev2	~~R0 ← nasl. stev2~~	0xE24F0018
ldr r2, [r0]	~~R2 ← M[R0]~~	0xE5902000
add r3, r2, r1	~~R3 ← R1 + R2~~	0xE0823001
adr r0, rez	~~R0 ← nasl. rez~~	0xE24F0020
str r3, [r0]	~~M[R0] ← R3~~	0xE5803000

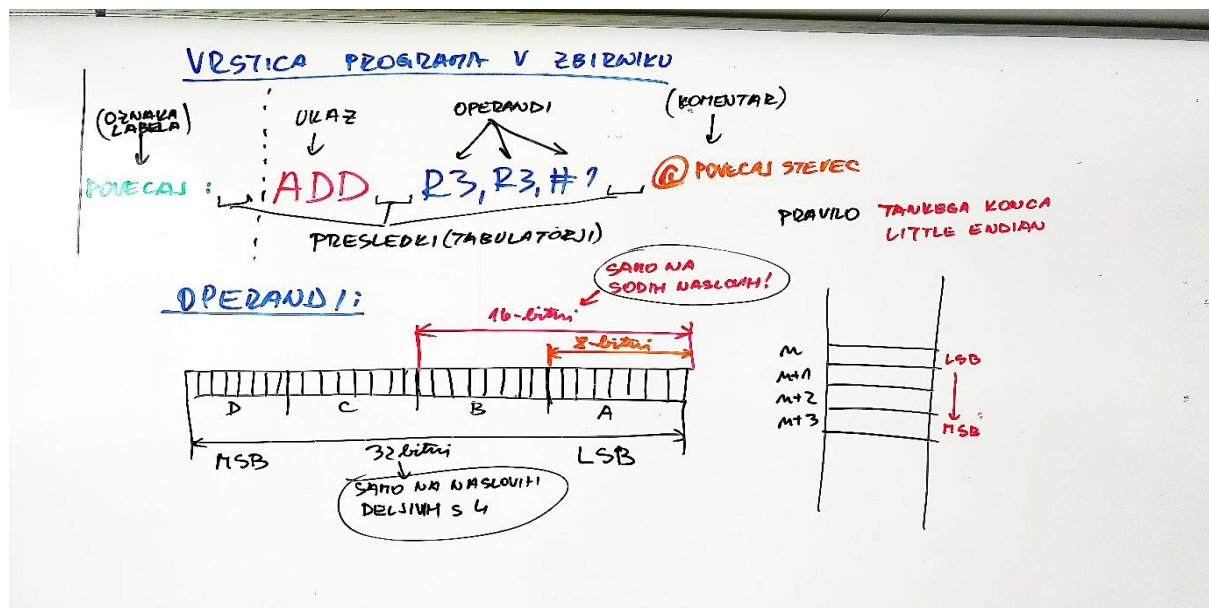
Programiranje v zbirniku – pripomočki

ARMv4T Partial Instruction Set Summary

- Spisek vseh ukazov
  - E-učilnica

Operation	Syntax		
Move	Move	<code>mov{cond}{s} Rd, shift_op</code>	
	with NOT	<code>mvn{cond}{s} Rd, shift_op</code>	
	CPSR to register	<code>mrs{cond} Rd, cpsr</code>	
	SPSR to register	<code>mrs{cond} Rd, spsr</code>	
	register to CPSR	<code>msr{cond} cpsr_fields, Rm</code>	
	register to SPSR	<code>msr{cond} spsr_fields, Rm</code>	
	immediate to CPSR	<code>msr{cond} cpsr_fields, #imm8r</code>	
	immediate to SPSR	<code>msr{cond} spsr_fields, #imm8r</code>	
Arithmetic	Add	<code>add{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	with carry	<code>adc{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	Subtract	<code>sub{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	with carry	<code>sbc{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	reverse subtract	<code>rsb{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	reverse subtract with carry	<code>rsc{cond}{s} Rd, Rn, shift_op</code>	
	Multiply	Multiply	<code>mul{cond}{s} Rd, Rm, Rs</code>
		with accumulate	<code>mla{cond}{s} Rd, Rm, Rs, Rn</code>
		unsigned long	<code>umull{cond}{s} RdLo, RdHi, Rm, Rs</code>
		unsigned long with accumulate	<code>umlal{cond}{s} RdLo, RdHi, Rm, Rs</code>
		signed long	<code>smull{cond}{s} RdLo, RdHi, Rm, Rs</code>
		signed long with accumulate	<code>smlal{cond}{s} RdLo, RdHi, Rm, Rs</code>

- Lasten A4 list z zapiski – primer zapiskov na tablo

Ukazi

- **Vsi ukazi so 32-bitni**

```
add r3, r2, r1  $\implies$  0xE0823001=0b1110...0001
```

- **Rezultat je 32-biten. Izjema je le množenje**

```
R1 + R2  $\implies$  R3
```

- **Aritmetično-logični ukazi so 3-operandni**

```
add r3, r3, #1
```

- **Load/store arhitektura (model delovanja)**

```
ldr r1, stev1      @ prenos v registre  
ldr r2, stev2      @ prenos v registre  
add r3, r2, r1     @ vsota registrov  
str r3, rez        @ vsota v pomnilnik
```

Programiranje v zbirniku

- Vsaka vrstica programa v zbirniku predstavlja običajno en ukaz v strojnem jeziku
- Vrstica je sestavljena iz štirih stolpcev:

oznaka:	ukaz	operandi			@ komentar
↓	↓	↙	↓	↓	↓
rutina1:	add	r3,	r3,	#1	@ povečaj števec
	ldr	r5,	[r0]		

- Stolpce ločimo s tabulatorji, dovoljeni so tudi presledki

Operandi

- 8, 16, 32-bitni ter predznačeni ali nepredznačeni pomnilniški operandi
- Obvezna poravnanoost ukazov in operandov (16,32bitnih):
  - 16-bitni poravnani na sodih naslovih
  - 32-bitni poravnani na naslovih, deljivih s 4
- V CPE se vse izvaja 32-bitno (razširitev ničle ali predznaka)

0xFF

0x000000FF

- Daljši operandi: uporablja se pravilo tankega konca

0x024

0x04

BUF: .word 0x01020304

0x025

0x03

0x024

0x026

0x02

0x027

0x01

Oznake (labele)

Oznaka je nam razumljivo **simbolično poimenovanje** :

- **pomnilniških lokacij** ali
- **vrstic** v programu

Oznake običajno uporabljamo na dva načina:

- s poimenovanjem pomnilniških lokacij
dobimo „spremenljivke“

```
STEV1:      .word   0x12345678
STEV2:      .byte   1,2,3,4
REZ:        .space  4
```

```
                .text
stev1:          .word  64
stev2:          .word  0x10
rez:           .space 4
                .align
                .global __start
__start:
                ldr   r1, stev1
                ldr   r2, stev2
                add  r3, r2, r1
                str  r3, rez
                b    __end
__end:
```

- za poimenovanje ukazov (vrstic), na katere se sklicujemo pri skokih.

```
                mov  r4, #10
LOOP:          subs r4, r4, #1
                ...
                bne LOOP
```


Psevdoukazi in direktive - ukazi prevajalniku

Psevdoukazi :

- niso dejanski strojni ukazi za CPE, temveč jih prevajalnik vanje prevede

Primer:

```
adr r0, stevl    prevajalnik nadomesti npr. s  sub r0, pc, #2c
                (ALE ukaz, ki izračuna pravi naslov v r0)
```

Direktive uporabljamo za:

- direktive so označene s piko pred ukazom
- določanje vrste pomnilniških odsekov **.text .data**
- poravnavo vsebine **.align**
- rezervacijo pomnilnika za „spremenljivke“ **.space**
- rezervacijo prostora v pomnilniku **.space**
- določanje začetne vsebine pomnilnika **.(h)word, .byte, ...**
- ustavljanje prevajanja **.end**

Obojih v končnem strojnem programu (izvaja CPE) ni !!!

Določanje pomnilniških odsekov

Psevdoukaza za določanje pomnilniške slike sta:

`.data`

`.text`

S tema psevdoukazoma določimo, kje v pomnilniku bodo program(i) in kje podatki.

Tako za ukaze programa kot operande bomo uporabljali segment

`.text`

Rezervacija pomnilnika za „spremenljivke“

Za spremenljivke moramo v pomnilniku rezervirati določen prostor.

```
.text  
.align @ obvezna poravnost!  
.space 4 @ rezerviraj 4 bajte za RADIUS
```

Poravna na naslov deljiv s 4

RADIUS:

Oznaka - ime
„spremenljivke“

Potrebujemo 4 bajte

```
.align @ ukazi morajo biti poravnani!  
ldr r7, RADIUS @ v r7 nalozi RADIUS
```

Prevajalnik bo 'RADIUS' nadomestil z
ustreznim naslovom lokacije – „spremenljivke“

Rezervacija prostora v pomnilniku

Oznake omogočajo boljši pregled nad pomnilnikom:

– pomnilniškim lokacijam dajemo imena in ne uporabljamo absolutnih naslovov (preglednost programa)

```
BUFFER:          .space 40          @rezerviraj 40 bajtov  
BUFFER2:        .space 10          @rezerviraj 10 bajtov  
BUFFER3:        .space 20          @rezerviraj 20 bajtov
```

;poravnano? Če so v rezerviranih blokih bajti, ni težav, sicer je (morda) potrebno uporabiti .align

- oznaka **BUFFER** ustreza naslovu, od katerega naprej se rezervira 40B prostora
- oznaka **BUFFER2** ustreza naslovu, od katerega naprej se rezervira 10B prostora. Ta naslov ja za 40 večji kot **BUFFER**
- oznaka **BUFFER3** ustreza naslovu, od katerega naprej se rezervira 20B prostora. Ta naslov ja za 10 večji kot **BUFFER2**

Rezervacija prostora z zač. vrednostmi

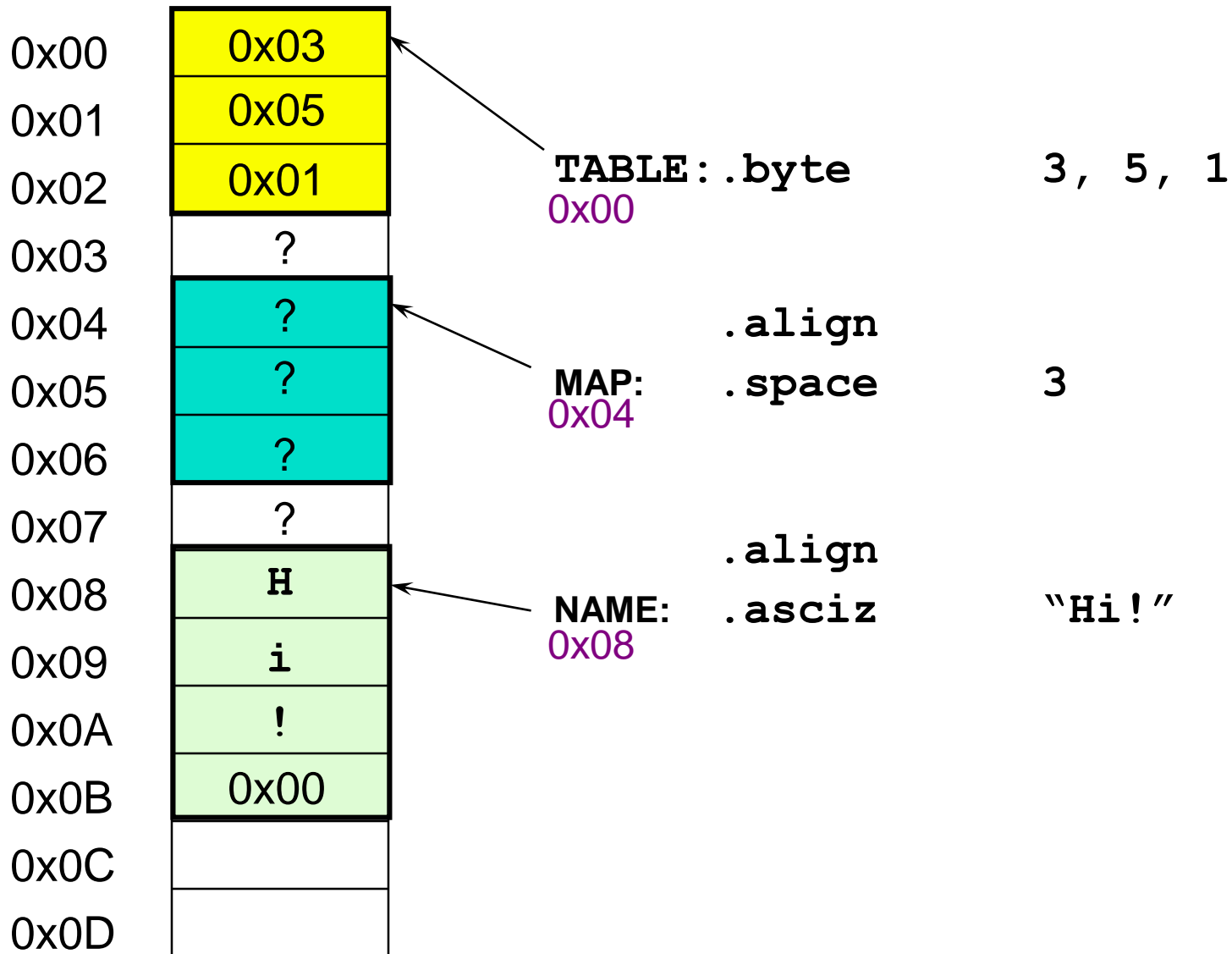
Večkrat želimo, da ima spremenljivka neko začetno vrednost.

```
niz1:   .asciz      "Dober dan"
niz2:   .ascii     "Lep dan"
        .align
stev1:  .word      512,1,65537,123456789
stev2:  .hword     1,512,65534
stev3:  .hword     0x7fe
stev4:  .byte      1, 2, 3
        .align
naslov: .word      niz1
```

- „spremenljivke“, inicializirane na ta način, lahko kasneje v programu spremenimo (ker so le naslovi pomnilniških lokacij)
- če želimo, da je oznaka vidna tudi v drugih datotekah projekta, uporabimo psevdoukaz `.global`, npr:

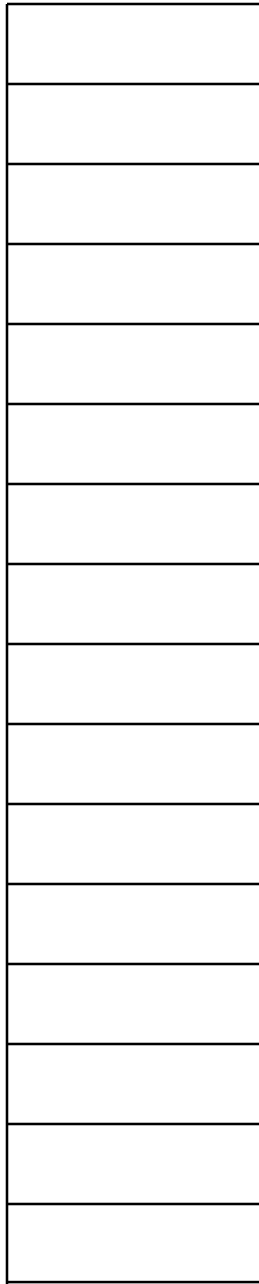
```
.global niz1, niz2
```

Povzetek – psevdoukazi in direktive

Povzetek – prevajanje (psevduukazi, ukazi)

0x00
0x01
0x02
0x03
0x04
0x05
0x06
0x07
0x08
0x09
0x0A
0x0B
0x0C
0x0D
0x0E
0x0F


```
TABLE: .byte    3, 5, 1, 2

BUF:    .word   0x01020304

A:      .byte   0x15

        .align

_START: mov     r0, #128
```

ZBIRNIK

Števec lokacij

0x00

Tabela oznak
